

DE ZOVEELSTE WITKOPEEND BIJ AMSTERDAM

Guus van Duin

In de middag van 17 januari 1998 zagen Guus van Duin en Fred Vogelzang tijdens de jaarlijkse midwintertelling van watervogels op het Kleine Nieuwe Diep een slapend vrouwtje *Oxyura spec.*, ten westen van het Amsterdam-Rijnkanaal. Witkopeend (*Oxyura leucocephala*) of Rosse Stekelstaart (*O. jamaicensis*), dat was de vraag. Vanuit het Flevopark bekeken we de vogel, tussen Tafeleenden, Kuifeenden, Futen, Dodaarzen en Meerkoeten beter. Het beest leek op een onvervalste Witkopeend.

Om een hybride tussen Witkopeend en Rosse Stekelstaart uit te sluiten, bekeken we 's avonds, na de telling, bij de borrel wat literatuur. Er was eigenlijk geen reden om aan Witkopeend te twijfelen en we gaven de waarneming, zij het met nog enig voorbehoud, door aan Ruud Vlek, archivaris van de vogels van Amsterdam en omstreken.

De volgende dag bezocht GD de vogel opnieuw en hij stelde, samen met Vlek en Alexander Buhr, definitief vast dat de vogel 'goed' was. Op zich jammer, want een waarneming van een hybride zou interessanter zijn geweest, gezien de discussie over de bedreiging van Witkopeenden door rivaliserende en seksueel overactieve Rosse Stekelstaarten in het Spaanse broedgebied. De vogel was gaaf (te zien tijdens het vleugelflappen), schuw (hij kwam, waarschijnlijk terecht, niet op gestrooid brood met leverworst af), en was agressief tegenover Kuifeenden, Futen en Tafeleenden. De eend werd op de pieper gezet, en zeker tot en met 27 januari 1998 door vele waarnemers op het Kleine Nieuwe Diep gezien. Vanaf 28 januari 1998 werd waarschijnlijk dezelfde vogel gemeld van de Ouderkerkerplas bij Ouderkerk a/d Amstel, 9 kilometer ten ZZW van de plaats van ontdekking. Op 2 februari 1998 zat de vogel vrijwel op de oude plek, op het Nieuwe Diep bij Amsterdam-Oost. Het Kleine Nieuwe Diep, aan de andere kant van de weg, was de nacht ervoor vrijwel dichtgevroren. Ook later werd de vogel afwisselend op het Kleine Nieuwe Diep en de Ouderkerkerplas gezien, voor het laatst op 14 februari. Op de Ouderkerkerplas werd in deze periode ook een paar keer een mannetje Rosse Stekelstaart gezien (30 en 31 januari), evenals op het Kinselmeer (op 18 januari; Gierzwaluw, 1998, nummer 2).

Beschrijving:

Overduidelijke *Oxyura*. Snavel grijs, aan basis bovensnavel met een duidelijke knobbel. Dunne scherp begrensde witte/witachtige streep van snavel (onder het midden) tot naar achterhoofd lopend. Bovenkop (boven de witte streep) donkerbruin, onder de witte streep liep een brede donkere (bruine) streep, daaronder vuilwit tot de onderhals. Keel licht/vuilwit. Hele lichaam

beige/lichtbruin, op overgang naar witte hals een donkere (grijze) ring. Op vleugels/rug zeer fijne zwarte streping. Staart zelfde kleur als rug, hoewel bij zonnige omstandigheden later in de week de staart duidelijk donkerder bleek. Staart zeer lang en regelmatig tot minstens 80 graden omhoog gericht, vaak ook onder water gehouden. Gave korte vleugels. Anaalstreek licht/wit. Lichaam (zonder staart) maximaal zo groot als Kuifeend man.

De Witkopeend was een 2e kj vrouwtje, op grond van lichte puntjes aan de staartpennen (die wij niet zagen, maar vgl. foto van Arnoud B. van den Berg, (DB 20, 1: 46). Een aantal waarnemers meldde dat de vogel ongeringd was.

De vogel schuwde ruw water niet, maar bevond zich ook geregeld meer in de luwte, waar hij meestal lag te pitten. Anderen zagen de vogel vaak langere tijd achtereen foerageren, GD zag op 21 januari dat hij belangstellend op een Meerkoet af zwom, die zojuist een grotere zoetwatermossel opgedoken had.

Het meest opmerkelijke aan de waarneming is dat hij gedaan werd op de plaats waar, of vlak waarbij, al vaker Witkopeenden zijn gezien:

- in februari en maart 1956
- van januari tot maart 1965
- op 24 februari 1985 (vgl. Van Groen, 1985).

Tot ongeveer 1977 of '78 was er minstens één waterwildcollectie langs de 2e Diem (gemeente Diemen), waar mooie eendensoorten rondzwommen, die geregeld ontsnapten of werden vrijgelaten. Hier werden onder meer Krooneenden (*Netta rufina*), Roodkopeenden (*Aythya americana*), Mandarijneenden (*Aix galericulata*), Carolina-eenden (*Aix sponsa*) en Baers Witoogeenden (*Aythya baeri*) gehouden, maar zeker geen Witkopeenden, ook niet in de vele jaren daarvoor (mond. med. Gerard Visser, zoon van wijlen de collectiehouder). Leden van de voormalige Waarnemingsclub Diemen (WCD) en het huidige Vogeloverleg Diemen (VOD), waartoe ook GD en FV behoren, zagen hier noch in de directe omgeving ooit Witkopeenden, in elk geval niet van 1973 tot januari 1998.

Witkopeenden broeden in toenemend aantal in Spanje (zeker 100-200 broedende wijfjes; 786 ex geteld in 1992), op Majorca (uitgezet in 1993), in Rusland (10-40 paar, op een aantal plaatsen langs de Wolga, Turkije (200-250 paar), Algerije (36 paar in 1991) en Kazachstan (onbekend aantal). Maar BWP concise geeft voor Kazachstan slechts circa 10 paar. Gaat het bij de 19000 vogels die uit dit gebied gemeld zijn om wintergasten van verder oostwaarts ..?

In het westelijk Middellandse-Zeegebied overwinteren zo'n 1000 Witkopeenden, in het oostelijk deel zijn dat er 13000, veelal in Turkije, maar in 1991 zijn in Azerbeidzjan 3100 vogels geteld. Op 24 januari 1998 zagen Petri Lampila, Ville Kalviainen en Ben Hallman op het Vistonismeer in Griekenland 1800

De Gierzwaluw 37 (1999), nr. 1

Witkopeenden (Lampila via Euro Bird Net). Begin oktober 1998 zag ik vele honderden Witkopeenden in Spanje. In de goed gevulde meertjes rond Fuente de Piedra, ongeveer 65 kilometer ten WNW van Malaga, verbleven behalve 25000 Flamingo's, honderden Geoorde Futen en Dodaarzen, Purperkoeten en een Knobbelmeerkooi, ook zeker 300 Witkopeenden. De wereldpopulatie werd in 1993 op 19.000 vogels geschat. (aantallen uit: Tucker 1995, Snow 1998, Hagemeyer 1997, Van den Berg in prep.)

Uitgaande van het feit dat de vogel van het Kleine Nieuwe Diep van wilde oorsprong is, hoeven we zeker niet direct aan een Spaans exemplaar te denken.

Dit geval is, indien geaccepteerd, het twaalfde voor Nederland, en voor zover bekend het eerste zekere geval van een wintervogel die het seizoen ervoor geboren was (Van den Berg, 1998 in prep. et in lit.).

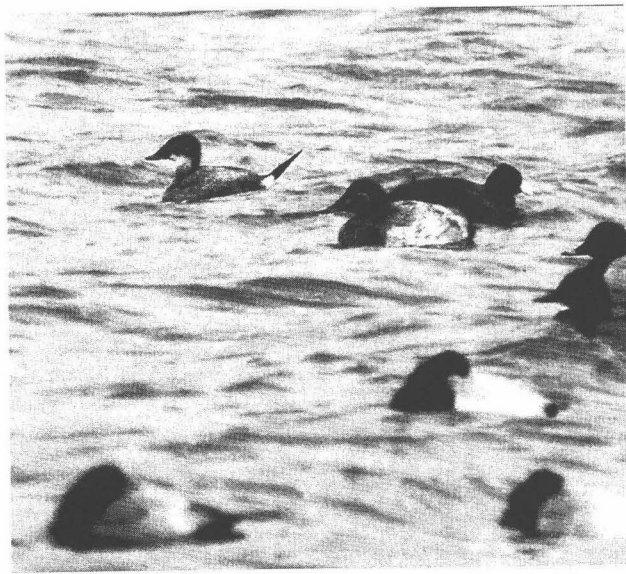
Met dank aan Gerard Visser, Carla Verhaar en Arnoud van den Berg.

Literatuur

- Berg, A.B. van den. Vogels in Nederland (in prep.)
- Berg, A.B. van den & Bosman C.A.W. 1996. Checklist of birds of the Netherlands. Fifth edition. Santpoort-Zuid.
- Berg, A.B. van den (ed.). 1993. WP reports. Dutch Birding 15: 85.
- Groen, Frank M. van. 1985. Witkopeend te Amsterdam in februari 1985. Dutch Birding 7, nummer 4, 136-38.
- Hagemeyer E J M & Blair M J (ed.). 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London.
- Snow, D.W. and C.M. Perrins. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise edition, volume 1. Oxford.
- Tucker G.M. & Heath M.F. 1994. Birds in Europe. Their conservation status. Herdruk 1995. Cambridge.

Guus van Duin, Laplacestraat 20 hs, 1098 HW Amsterdam
Fred Vogelzang, Jan Nautahof 28, 1106 ZD Amsterdam

De Gierzwaluw 37 (1999), nr. 1

Witkopeend (Guus van Duin)